


2020

## Functional equivalents of the simple verb خواستن [xāstan] and their formal invariants

Zokir Arifdjanov

INTERNATIONAL ISLAMIC ACADEMY OF UZBEKISTAN, zokir-zarrinpaint@inbox.ru

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/iiaw>

 Part of the [Classical Literature and Philology Commons](#), [Islamic Studies Commons](#), and the [Religious Thought, Theology and Philosophy of Religion Commons](#)

---

### Recommended Citation

Arifdjanov, Zokir (2020) "Functional equivalents of the simple verb خواستن [xāstan] and their formal invariants," *The Light of Islam*: Vol. 2020 : Iss. 1 , Article 23.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/iiaw/vol2020/iss1/23>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in The Light of Islam by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact [sh.erkinov@edu.uz](mailto:sh.erkinov@edu.uz).

**Zokir ARIFDJANOV,**  
INTERNATIONAL ISLAMIC ACADEMY OF  
UZBEKISTAN. Teacher of the department of classical  
oriental literature and source studies.  
[zokir-zarrinpaint@inbox.ru](mailto:zokir-zarrinpaint@inbox.ru)

**خواستن [XĀSTAN] SODDA FE'LNING  
FUNKSIONAL EKVIVALENTLARI VA  
ULARNING FORMAL INVARIANTLARI**

**ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ЭКВИВАЛЕНТЫ  
ПРОСТОГО ГЛАГОЛА *خواستن* [XĀSTAN] И  
ИХ ФОРМАЛЬНЫЕ ИНВАРИАНТЫ**

**FUNCTIONAL EQUIVALENTS OF THE  
SIMPLE VERB *خواستن* [XĀSTAN] AND  
THEIR FORMAL INVARIANTS**

**Kalit so'zlar:** *sodda fe'llar, خواستن [xāstān] sodda fe'li, leksik-semantik variantlar, funksional ekvivalent, ma'no guruhlari, invariant ma'no, formal invariant.*

**Ключевые слова:** *простые глаголы, простой глагол *خواستن* [xāstān], лексико-семантические варианты, функциональные эквиваленты, смысловые группы, инвариантное значение, формальный инвариант.*

**Keywords:** *simple verbs, simple verb *خواستن* [xāstān], lexical-semantic variants, functional equivalent, meaning groups, invariant meaning, formal invariant.*

Biror bir fe'lining invarianti haqida gap borganda albatta shakliga ko'ra har xil bo'lgan, ammo tilda bir xil mazmuniy funksiyani bajaradigan formal (shakliy) variantlik turi ya'ni *funksional ekvivalent* haqida to'xtalmasdan iloji yo'q. Chunki variant bor bo'lgan joydagina invariant haqida so'z yuritiladi.

Oldingi tadqiqotlarimizda hozirgi fors tilida o'zining muhim ish-harakat va jarayonlarni ifodalashdagi faol ishtiroki bilan alohida o'rin tutadigan *خواستن* [xāstān] sodda fe'lining eng ko'p qo'llaniladigan ma'nolari aniqlangan edi. Mazkur maqolada esa *خواستن* [xāstān] sodda fe'lining ma'nolarini tahlilga tortdik. Natijada uning quyidagi ma'nolari yoki ma'no guruhlarini alohida ajratib olishni ma'qul topdik:

1) a) istamoq, xohlamoq; b) niyatida bo'lmoq, ...moqchi bo'lmoq; d) mayl qilmoq, moyil bo'lmoq, istagi bo'lmoq; e) orzu qilmoq; f) tilamoq;

2) a) so'ramoq, iltimos qilmoq; b) talab qilmoq; d) taqozo qilmoq;

3) a) chaqirmoq, chorlamoq, da'vat qilmoq; b) taklif qilmoq; d) chaqirmoq, chaqirib olmoq (*majburlash ohangida*);

4) ehtiyoji bo'lmoq, (unga) kerak (zarur) bo'lmoq; 5) ko'ngli tusamoq, ko'rgisi (birga bo'lgisi) kelmoq.

Aytib o'tish lozimki, *خواستن* [xāstān] sodda fe'lining biz keltirib o'tgan ushbu besh ma'no guruhidan har birining, hatto ushbu ma'no guruhlari ichidagi har bir ma'noning sodda, prefiksli va qo'shma fe'llar ko'rinishidagi variantlari mavjud bo'lib, bir maqola doirasida ularning barchasini ko'rib chiqishning iloji yo'q. Shundan kelib chiqqan holda, ushbu so'zning u anglatadigan ma'nolarning ikkinchi guruhiga tegishli bo'lgan a) *so'ramoq, iltimos qilmoq*; b) *talab qilmoq* ma'nolarida qo'llanilgan holati, boshqacha qilib aytganda, *so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq* ma'nolarida qo'llaniladigan *خواستن* [xāstān] sodda fe'lining sodda va qo'shma fe'llar ko'rinishidagi variantlari to'g'risidagina so'z yuritimiz.

Shu o'rinda eslatib o'tish lozimki, fors tilida *so'ramoq, iltimos qilmoq* va *talab qilmoq* ma'nolari o'rtasidagi farq o'zbek tilida mavjud bo'lgan farq darajasida bo'lmasdan, bir-biriga anchagina yaqin ma'nolar hisoblanadi va muayyan situativ holatlardagina *so'ramoq, iltimos qilmoq* va *talab qilmoq* ma'nolari o'rtasidagi farq yaqqol ko'zga tashlanadi. Ushbu masalaga chuqurroq qaraydigan bo'lsak, o'zbek tilida bir-biridan alohida bo'lgan ikki ma'no hisoblanadigan *so'ramoq, iltimos qilmoq* va *talab qilmoq* ma'nolarining fors tilidagi *خواستن* [xāstān] sodda fe'li va uning variantlari vositasida berilishi holatini quyidagi ikki ma'no guruhiga bo'lib ko'rsatishimiz mumkin:

1) *so'ramoq, iltimos qilmoq*;

2) *so'ramoq, talab qilmoq*.

Ya'ni, *خواستن* [xāstān] so'zi *so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq* ma'nolarida qo'llanilgan umumiy holatlarda *iltimos qilmoq, talab qilmoq* kabi ikki ma'no ottenkasiga ega bo'lgan umumiy *so'ramoq* ma'nosini anglatga, boshqa holatda aynan *iltimos qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq*, ikkinchisida esa aynan *talab qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini beradi.

Hozirgi fors tilida turli o'rinlarda *خواستن* [xāstān] sodda fe'li anglatadigan *so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq* ma'nolarini ifodalashda ushbu fe'lga variant (funksional ekvivalent) sifatida eng ko'p qo'llaniladigan quyidagi fe'llarni aniqladik:

**درخواست کردن [darxāst kardan]**

از او درخواست کردم ... از خانه ما خارج شود. (بزرگ علوی،

(7531:761)

*Undan uyimizdan chiqib ketishini so'radim (talab qildim).*

از نمایندگان مجلس که در حال بررسی بودجه سال 39 هستند

درخواست می‌کنیم ردیفی نیز برای جمع‌آوری معتادان از خیابان‌ها در نظر بگیرند. (روزنامه کیهان، 2931)

Maqolada xāstan sodda fe'lining leksik-semantik variantlari asosida aniqlangan ma'no guruhlari, ularning funksional ekvivalentlari tadqiq qilinadi. Xāstan sodda fe'lining besh ma'no guruhi taklif qilinadi hamda maqola hajmi cheklanganligidan kelib chiqqan holda faqat uning ikkinchi ma'no guruhiga oid bo'lgan so'ramoq, iltimos qilmoq; talab qilmoq ma'nolarida qo'llaniladigan variantlari haqida so'z yuritiladi. Funksional ekvivalentlar mo'tabar manbalar asosida aniqlanadi va turli xil adabiyotlardan keltirilgan misollar orqali tahlilga tortiladi. Tahlil natijalariga ko'ra har bir funksional ekvivalentlar ma'nosini o'zida jamlovchi invariant ma'nolar ya'ni iltimos qilmoq ma'nosining turli ma'no ottenkalarini o'z ichiga olgan umumiy ma'no hamda so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq ma'nolarini ifodalashdagi funksional ekvivalentlari tomonidan ifodalanadigan barcha ma'no ottenkalarini o'z ichiga olgan umumiy, ya'ni invariant ma'nolar aniqlanadi va taklif qilinadi. Invariant ma'no funksional ekvivalentlardan birida mujassam bo'lishi, ya'ni mazkur fe'llar ushbu ma'no guruhlaridan har birida o'z invariantiga ega bo'lishi biroq ushbu fe'llar vositasida ifodalanayotgan ma'no ottenkalariga ko'ra bo'lingan ma'no guruhchalarining barchasida ham ma'noni ifodalovchi asosiy so'z vazifasida kela olmasligi haqida so'z yuritiladi, xulosalar keltiriladi hamda misollar orqali asoslanadi.

В статье исследуются смысловые группы, определенные на основе лексико-семантических вариантов простого глагола xāstan и их функциональные эквиваленты. Предлагается пять смысловых групп простого глагола xāstan и из-за ограничений статьи упоминаются только варианты со значениями «просить», «требовать», которые относятся ко второй смысловой группе. Функциональные эквиваленты определяются на основе авторитетных источников и анализируются на примерах, приведенных из различной литературы. Согласно результатам анализа, инвариантные значения, объединяющие в себе смысл всех функциональных эквивалентов, то есть общее значение, которое включает в себя различные смысловые оттенки значения просить также определяются и предлагаются общие, то есть инвариантные значения, содержащие в себе смысл каждого функционального эквивалента, выражающего различные смысловые значения «просить», «требовать». Инвариантное значение выражается в одном из функциональных эквивалентов, то есть эти глаголы имеют свой собственный инвариант в каждой из смысловых групп. В данной статье рассматривается вопрос о том, что эти инвариантные значения не во всех смысловых группах могут выступать в качестве основного смысловыражающего слова; приводятся выводы, основанные на примерах.

The article explores semantic groups defined on the basis of lexical-semantic variants of the simple verb xāstan and their functional equivalents.

Five semantic groups of the simple verb xāstan are proposed and, due to the limitations of the article, only options with meanings are requested; demand which belong to the second semantic group. Functional equivalents are determined on the basis of authoritative sources and analyzed using examples from various literature. According to the results of the analysis, invariant values that combine the meaning of each functional equivalents, that is, a common value that includes various semantic nuances of the value to ask, are also determined and offered are general, that is, invariant values that contain the meaning of each functional equivalent expressing different semantic meanings to ask; require. The invariant meaning is expressed in one of the functional equivalents, that is, these verbs have their own invariant in each of the semantic groups. This article addresses the issue of the fact that these invariant values may not act as the main semantic-expressing word in all semantic groups; conclusions based on examples are given.

*Hijriy-shamsiy 1393 (milodiy 2014) yil byudjetini muhokama qilayotgan parlament deputatlaridan ko'chalarni giyohvandlardan tozalash uchun ham bir modda ko'zda tutishlarini so'raymiz.*

#### **[tayāzā kardan]** تقاضا کردن

تقاضا کرد که کمی پپانو بزند. (بزرگ علوی، 7531:741)

*Bir oz pianino chalay (chalsam maylimi), deb so'radi (iltimos qildi).*

موعد مرخصی اداری ام سر آمده بود... یک هفته تمدید مرخصی

تقاضا کردم. (صادق هدایت، 1431:44)

*Xizmat ta'tilimning muddati tugagan edi... Ta'tilni yana bir haftaga cho'zishlarini so'radim.*

چرا شورای نگیهان از روحانی تقاضا کرد به منزل هاشمی

برود؟ (روزنامه کیهان، 2931)

*Nega Nazorat kengashi Ruhoniydan Hoshimiyning uyiga borishini so'radi ('talab qildi' ma'nosida)?*

#### **[xāstār šodan]** خواستار شدن

تظاهر کنندگان در تایلند خواستار استعفای نخست وزیر شدند.

(روزنامه کیهان، 2931)

*Tailanddagi namoyishchilar Bosh vazirning iste'fosini talab qildilar.*

تونى بلر مداخله غرب در سوریه را خواستار شد. (سایت خبرگزاری دانشجویان ایران)

*Toni Bleyer G'arbning Suriya masalasiga aralashishini so'radi (talab qildi).*

#### **[xāhān šodan]** خواهان شدن

با توجه به اقتصاد پویا و فرصت های بسیار خوب در ترکیه، خواهان افزایش سرمایه گذاری ایتالیا در کشورمان هستیم («عبد الله گل خواستار افزایش سرمایه گذاری ایتالیا در ترکیه شد»). (سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی)

*Turkiyadagi dinamik iqtisodiyot va o'ta qulay shart-sharoitlarni e'tiborga olgan holda, Italiyaning mamlakatimizdagi investitsiyalarini oshirilishini so'raymiz ("Abdullo Gul Italiyaning Turkiyadagi investitsiyalarini oshirilishini so'radi").*

#### **[talab kardan]** طلب کردن

بقایى برای بار دوم از روحانی طلب یاری کرد. (سایت خبرگزاری صلح)

*Baqo'iy ikkinchi marta Ruhoniydan yordam (berishini) so'radi.*

### [talabidan] طلبيدن

ديبركل شوراي جهاني كليساها از جامعه جهاني كمك طلبيد.  
(محبت نيوز، 1931)

*Jahon cherkovlar kengashi bosh kotibi jahon hamjamiyatidan yordam so'radi.*

### [motālebe kardan] مطالبه كردن

بانك ملت خسارت 028 ميليون دلاري از انگليس مطالبه كرد.  
(سايه خبرگزاري تسنيم)

*"Millat" banki Buyuk Britaniyadan unga yetkazilgan 820 million AQSh dollari miqdoridagi zararini to'lashini talab qildi.*

### [xāhande šodan] خواهنده شدن

اگر اول شما و آخر شما ... گرد آيند و همه خواهنده گردند ...  
نقصان نيايد در مُلك من.

(ابو نصر احمدی جام، 961-2731:861)

*Boshidagilaringiz va oxiridagilaringiz ... yeg'ilishib, barchalari (nimadir berishni) so'rasalar ham ... mening mulkim kamayib qolmaydi.*

### [täleb šodan] طالب شدن

U ko'mak so'radi. - وي طالب مساعدت شد.

### [este'lām kardan] استعلام كردن

شوراي رقابت تناژ محصولات خودروسازان را استعلام كرد.  
(پايگاه اطلاع رسانی عصر خودرو، 2991)

*Raqobat kengashi avtomobilsozlardan ularning mahsulotlari tonnaji to'g'risida ma'lumot berishini so'radi.*

### [ested'ā kardan] استدعا كردن

از ايشان استدعا كردم كه با من شطرنج بازی فرمايند. (بزرگ علوی، 7531:59)

*Ulardan men bilan shohmot o'ynashlarini so'radim.*

از مردم استدعا دارد كه آرامش خود را مثل همیشه حفظ نمايد.  
(محمد محمود، 1631:49)

*Xalqdan o'z osoyishtaligini har doimgidek avaylab-asrashini so'radi.*

### [ta'ārof kardan] تعارف كردن

ایرانی‌ها به مهمان نوازی مشهور هستند و برای همین احساس می‌کنند برای پذیرایی بهتر از مهمان، باید مدام به آنها تعارف کنند تا میوه، شیرینی یا غذای بیشتری میل کند. (پایگاه اطلاع رسانی ابتکار، 2991)

*Eronliklar mehmondo'stliklari bilan tanilgan-dirlar. Shu sababli ham mehmonni yaxshiroq mehmon qilish uchun unga tinimsiz ravishda meva, shirinlik yoki ko'proq ovqatdan olib o'tirishini so'rab turish (mulozamat qilish) kerak deb bilishadi.*

### [xāheš kardan] خواهش كردن

برای این آمده ام كه از شما خواهش كنم آن را قبول كنيد. (محمد مصدق، 0631:591)

*Sizdan shuni qabul qilishingizni so'rash (iltimos qilish) uchun kelganman.*

### [xāhešmand budan] خواهشمند بودن

خواهشمند است رسماً اعلام بفرمائيد علت لغو مجمع بدون تعيين تاريخ جديد چيست؟ («اعضای مجمع فدراسيون تكانو خواستار برگزاري سريعتر انتخابات شدند»). (سايه خبرگزاري جمهوري اسلامي)

*Bosh assambleya yig'ilishining yangi sanasini ma'lum qilmasdan turib, uning o'tkazilishini bekor qilinishi sababi nimada ekanligini rasman ma'lum qilishingizni so'raymiz ("Taekvando federatsiyasi bosh assambleyasi a'zolari saylovlarning tezroq o'tkazilishini talab qildilar").*

من از خوانندگان دانشمند «سخن» خواهشمندم كه در این كار دشوار چاره گری كنند. (خانلری، 8331:992)

*Men "So'xan" (jurnali)ning bilimdon o'quvchilaridan ushbu qiyin ishda vaziyatdan chiqish yo'lini topishlarini so'rayman.*

### [mas'alat kardan] مسئلت كردن

از خدای مهربان سلامتی شما را مسئلت می‌کنم.

*Mehribon xudodan sizga sog'lik so'rayman (Tabrik maktubida).*

از خداوند متعال برای شما صبر مسئلت می‌کنم.

*Olloh taolodan sizga sabr so'rayman (Hamdardlik bildirib yozilgan maktubda).*

بدینوسیله مصیبت وارده را خدمت شما و خانواده محترم تسلیت عرض نموده و از درگاه خداوند متعال برای آن مرحوم رحمت ... مسئلت می‌نمایم. (edu.kaums.ac.ir)

*Siz va hurmatli oilangizga yetgan musibat yuzasidan hamdardlik bildirib, qudratli Ollohdan marhum uchun rahmat ... so'rayman.*

### [doā kardan] دعا كردن

هر يك از افراد مادر هر نمازی خدا را شكر می‌گویند و برای دوام این نعمت و موهبت دعا می‌کنند.

(محمد علی جمال زاده، 7531:63)

*Odamlarimizdan har biri har namozda xudoga shukrona qilib, ushbu ne'mat va marhamatning davomli bo'lishini so'raydilar.*

باید رفت، دعا كرد كه بهشان خوش بگذرد. (جلال آل احمد،

9431:101)

*Borish kerak va (xudodan) ularning vaqtlari yaxshi o'tishini so'rash lozim.*

### [eltemās kardan] التماس كردن

هرچه التماس می‌کردم، كاغذ و قلم می‌خواستم، به من نمی‌دادند. (صادق هدایت، 1431:01)

*Qanchalik iltimos qilmay, qog'oz va qalam so'ramay, menga berishmasdi.*

برگزارکنندگان اجلاس ژنو 2 نیازمند حضور ایران در این اجلاس هستند و باید برای حضور ایران در این اجلاس التماس کنند («نقدی: اجلاس ژنو 2 بدون حضور ایران نتیجه ای برای مردم سوریه نخواهد داشت»). (سایت خبرگزاري جمهوري اسلامي)

*Jeneva-2 uchrashuvi tashkilotchilari uchun Eronning ushbu uchrashuvda ishtirok etishi zarur bo'lib, ular Eronning ushbu uchrashuvda ishtirok etishini so'rashlari lozim ("Naqdiy: Jeneva-2*







No	funksional ekvivalent ishtirokida	formal invariant ishtirokida	o'zbekcha tarjimasini
1	درخواست کمک کرد	خواست کمک کنند	yordam so'radi, yordam berishlarini so'radi.
	(پلیس اسرائیل برای پیدا شدن سربازش از مردم درخواست کمک کرد.) (ir.sputniknews.com)	(پلیس اسرائیل برای پیدا شدن سربازش از مردم درخواست کمک کنند.) (o'zgartirildi)	Isroil politsiyasi o'z askarining topilishi uchun odamlardan yordam so'radi.
2	خواستار برکناری او شد	خواستار تا برکنار شود	uning ishdan chetlatilishini talab qildi.
	(ترامپ خواستار برکناری رئیس دموکرات مجلس نمایندگان آمریکا شد.) (www.aa.com)	(ترامپ خواستار رئیس دموکرات مجلس نمایندگان آمریکا برکنار شود.) (o'zgartirildi)	Tramp AQSh Vakillar palatasi spikerini lavozimidan chetlatilishini talab qildi.
3	التماس می کرد دخترش را تحویل بهزیستی بدهد	می خواست دخترش را تحویل بهزیستی بدهد	Qiziga farovon hayotni iltimos qilardi.
	(ماجرای مادری که التماس می کرد دخترش را تحویل بهزیستی بدهد!) (www.jama-iran.ir)	(ماجرای مادری که می خواست دخترش را تحویل بهزیستی بدهد.) (matn o'zgartirildi)	Qiziga farovon hayotni iltimos qilayotgan (so'rayotgan) onaning hikoyasi.
4	از خدا مسئلت کردند	از خدا خواستند	xudodan so'radilar
	(به گزارش خبرگزاری شیبستان از یزد، مردم یزد... در مسجد ملاسماعیل دعای «استسقاء» طلب باران رحمت... از خداوند متعال مسئلت کردند.) (shabestan.ir)	(به گزارش خبرگزاری شیبستان از یزد، مردم یزد... در مسجد ملاسماعیل دعای «استسقاء» طلب باران رحمت... از خداوند متعال خواستند.) (matn o'zgartirildi)	'Shabeston' axborot agentligining Yazd shahridan bergan xabariga ko'ra, Yazdliklar Mulla Ismoil masjidida Qodir xudodan Istisqo - Rahmat yomg'irini so'rashdi.

Yuqorida ko'rib o'tganimizdek, *so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq* ma'nolarini ifodalashda *خواستن* [xāstan] sodda fe'liga funksional ekvivalent sifatida qo'llaniladigan fe'llar ular vositasida ifodalanayotgan ma'no ottenkalariga ko'ra olti ma'no guruhchasiga bo'linadi. Agar ushbu ma'no ottenkalarini o'z ichiga olgan umumiy, ya'ni invariant ma'no bo'lmish *biror ish-harakatning amalga oshirilishini so'rab murojaat*

*qilmoq* ma'nosining mazkur funksional ekvivalentlar orasida ko'proq *خواستن* [xāstan] sodda fe'lining o'zida mujassam bo'lishi kuzatilsa, ushbu ma'no ottenkalari asosida shakllangan ma'no guruhlarining har biri o'zining alohida umumiy, ya'ni invariant ma'nosiga ega bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

No	ma'no variantlari	invariant ma'no
1	so'ramoq (talab qilmoq, iltimos qilmoq)	biror ish-harakatning amalga oshirilishini so'rab murojaat qilmoq
2	talab qilmoq	biror ish-harakatning amalga oshirilishini qat'iyat bilan so'rab murojaat qilmoq
3	berishini talab qilmoq	biror ish-harakatning amalga oshirilishini bunga o'zining haqqi borligini ta'kidlagan holda qat'iyat bilan so'rab murojaat qilmoq
4	iltimos qilmoq	biror ish-harakatning amalga oshirilishini muloyimlik bilan so'ramoq
5	yalinib so'ramoq	biror ish-harakatning amalga oshirilishini o'zining chorasizligi nuqtai nazaridan astoydil so'rab murojaat qilmoq
6	xudodan so'ramoq	o'ziga bitta sifatida qodir Xudodan o'ziga yoki boshqa kishiga lutf, karam, yordam sifatida biror ish-harakatning amalga oshirilishini so'rab murojaat qilmoq

Ushbu olti ma'no guruhidagi olti invariant ma'no esa ana shu guruhlardan har birida unga kiruvchi fe'llardan – funksional ekvivalentlardan birida mujassam bo'ladi. Ya'ni mazkur fe'llar ushbu ma'no guruhlaridan har birida o'z invariantiga ega bo'ladi. Chunki, yuqorida ko'rib o'tganimizdek, *خواستن* [xāstan] sodda fe'li hozirgi fors tilida umumiy *so'ramoq, iltimos qilmoq, talab qilmoq* ma'nolarini ifodalashda ishlatiladigan fe'llarning barchasi uchun invariant vazifasini bajara olsa-da, ushbu fe'llar vositasida ifodalanayotgan ma'no ottenkalariga ko'ra bo'lingan ma'no guruhchalarining barchasida ham ma'noni ifodalovchi asosiy so'z vazifasida kelmaydi.

*So'ramoq (iltimos qilmoq, talab qilmoq)* ma'nolarini ifodalashda *خواستن* [xāstan] sodda fe'li funksional ekvivalentlarining ma'no guruhchalaridagi invariantlari quyidagilardan iborat:

1. *Iltimos qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ham, *talab qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ham ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib *خواستن* [xāstan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib *خواستن* [xāstan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misollar:



*yordam so'radi.* – درخواست کمک کرد / کمک خواست.  
*ta'til so'radi.* – تقاضای مرخصی نمود / مرخصی خواست.  
*yordam so'radi.* – طلب یاری کرد / یاری خواست.

2. *Talab qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib درخواست کردن [darxāst kardan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib, درخواست کردن [darxāst kardan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misollar:

خواستند که حقوقشان اضافه شود / درخواست کردند که حقوقشان اضافه شود.  
*ish haqlarining oshirilishini talab qildilar.* – درخواست برگزاری انتخابات شدند / درخواست کردند تا انتخابات برگزار شود.  
*saylovlar o'tkazilishini talab qildilar.* – حضور او در اجلاس را طلب کردند / حضور او در اجلاس را درخواست کردند.  
*uning majlisda qatnashishini talab qildilar.*

3. *Berishini talab qilmoq* ma'no ottenkasini ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib [talab kardan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib, [talab kardan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misol:

او خسارت وارده را از من مطالبه کرد / او خسارت وارده را از *U mendan yetkazilgan zararni qoplashni (to'lashni) talab qildi.*

4. *Iltimos qilmoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib خواهش کردن [xāheš kardan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib, خواهش کردن [xāheš kardan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misol:

من دارم که به مشکل ما نیز توجه کنید / خواهش می کنم که *Bizning muammomizga ham e'tibor berishingizni iltimos qilaman.* – به مشکل ما نیز توجه کنید.

5. *Yalinib so'ramoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib [eltemās kardan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib, التماس کردن [eltemās kardan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misol:

او گریه کنان می خواست (خواهش می کرد) که آزادش کنند / او *U yig'laganicha uni qo'yib yuborishlarini yalinib so'rardi.* – گریه کنان التماس می کرد که آزادش کنند

6. *Xudodan so'ramoq* ma'no ottenkasiga ega bo'lgan *so'ramoq* ma'nosini ifodalashda ishtirok etadigan fe'llarning barchasini umumiy qilib خواستن [xāstan] fe'li vositasida ta'riflash mumkin bo'lib, خواستن [xāstan] fe'li mazkur ma'no ottenkasini ifodalashda ushbu fe'llarning har birining o'rnida kela oladi. Misol:

از خدای مهربان مسئلت می کنم که ... / از خدای مهربان می ... *mehribon xudodan so'raymanki* ... خواهم که ...

Eslatib o'tilgan ma'no guruhchalaridagi invariantlarni quyidagi jadval shaklida ko'rsatish ham mumkin:

	<i>ma'no guruhchalari</i>	<i>funksional ekvivalentlar</i>	<i>formal invariantlar</i>
1	<i>so'ramoq (iltimos qilmoq, talab qilmoq)</i>	خواستن درخواست کردن تقاضا کردن خواستار شدن خواهان شدن طلب کردن طلبیدن استعلام کردن استدعا کردن تعارف کردن دعا کردن تمنا کردن	خواستن
2	<i>talab qilmoq</i>	درخواست کردن تقاضا کردن خواستار شدن خواهان شدن طلب کردن طلبیدن استعلام کردن استدعا کردن مطالبه کردن خواستن خواهنده شدن طالب شدن	درخواست کردن
3	<i>berishini talab qilmoq</i>	مطالبه کردن طلب کردن درخواست کردن خواستن	طلب کردن
4	<i>iltimos qilmoq</i>	خواهش کردن خواهشمند بودن التماس کردن تمنا داشتن درخواست کردن تقاضا کردن خواستار شدن خواستن خواهان شدن طلب کردن	خواهش کردن
5	<i>yalinib so'ramoq</i>	التماس کردن خواهش کردن تمنا داشتن خواستن	التماس کردن
6	<i>xudodan so'ramoq</i>	دعا کردن مسئلت کردن خواستن	خواستن

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

*Badiiy adabiyotlar*  
 ابو نصر احمدی جام. روضة المذنبين و جنة المشتاقين. تهران، 2731.  
 (Abu Nasr Ahmadi Jom. Ravdat ul-mo'zinebin va jannat ol-mo'shtaqiyn. Tehron, 1372.)  
 بزرگ علوی. چمدان. تهران، امیر کبیر، 7531.  
 (Bo'zo'rg Alavi. Chamedon. Tehron, Amir kabir, 1357.)  
 جلال آل احمد. سه تار. تهران، انتشارات فردوسی. چاپ دوم، 9431.  
 (Jalol Ol-e Ahmad. Se tor. Tehron. Enteshorot-e



*Ferdo'usi. Chop-e do'vvo'm. 1349.)*

خانلری. نمونه هایی از نثر فصیح فارسی معاصر. تهران، بی نا، 8331.

*(Xonlari. Nemunehoyi az nasr-e fasih-e forsi-ye mo'oser. Tehron, Bino, 1338.)*

صادق هدایت. سه قطره خون. تهران، امیر کبیر، 1431.

*(Sodeq Hedoyat, Se qatr-e xun. Tehron, Amir Kabir, 1341.)*

محمد علی جمال زاده. قصه ما به سر رسید. تهران، شرکت مؤلفان و مترجمان ایران، 7531.

*(Mohammad Ali Jamalzode, Qesse-ye mo be sar resid. Tehron, Sherkat-e mo'allefon va mo'tarjemon-e iron, 1357.)*

محمد محمود. زمین سوخته. تهران، نشر نو، 1631.

*(Mo'hammad Mahmud. Zamin-e suxte. Tehron, Nashr-e no'u, 1361.)*

محمد مصدق. خاطرات و تألمات دکتر مصدق. تهران، علمی، 0631.

*(Mo'hammad Mosaddeq. Xoterot va ta'allo'mot-e do'kto'r Mo'saddeq. Tehron, Elmiy, 1360.)*

مرتضی مشفق کاظمی. تهران مخوف. تهران، ابن سینا، 0431.

*(Mortazo Moshfeq Kozemi. Tehron-e maxuf. Tehron, Ebn-e Sino, 1340.)*

*Ommaviy axborot vositalari va internet saytlari*

پایگاه اطلاع رسانی ابتکار. تاریخ انتشار خبر: 72 اسفند 2991  
www.ebtekarnews.com

*(Poygoh-e ettelorasoni-ye ebtekor. Torix-e enteshorot-e xabar: 27 esfand, 1992.)*

پایگاه اطلاع رسانی عصر خودرو. تاریخ انتشار خبر: 13 فروردین  
www.asrekhodro.com :2991

*(Poygoh-e ettelorasoni-ye asr-e xo'dro'. Torix-e enteshorot-e xabar: 31 farvardin, 1992.)*

روزنامه کیهان، مورخ 2931/11/8

*(Ruznome-ye keyhon, mo'arrex-e 1392/11/8.)*

سایت تحلیلی عصر ایران: www.asriran.com

*(Soyt-e tahlili-ye asr-e iron.)*

سایت خبرگزاری تسنیم: www.tasnimnews.com

*(Soyt-e xabargo'zori-ye tasnim.)*

سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی: www.irna.ir

*(Soyt-e xabargo'zori-ye jo'mhuri-ye eslomi.)*

سایت خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا): http://isna.ir

*(Soyt-e xabargo'zori-ye doneshjuyon-e iron (isno).)*

سایت خبرگزاری صلح: http://solhnews.org

*(Soyt-e xabargozori-ye so'lh.)*

محبت نیوز. آژانس خبری مسیحیان ایران. تاریخ انتشار خبر: 5 مهر

www.mohabatnews.com :1931

*(Mohabat nyus. Ojons-e xabari-ye masihiyon-e iron.*

*Torix-e enteshorot-e xabar: 5 mehr 1391.)*

edu.kaums.ac.ir/Default.aspx?PageID=205

ir.sputniknews.com/world/201910285404609-

%D9%BE%D9%84%DB%8

shabestan.ir/detail/News/439299

www.aa.com.tr/fa/%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9

%86/%D8%AA%

www.jamaran.ir/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-

%D8%AC%DB%8C-